werken, die daarin zijn, zullen teniet gedaan worden". (2 Petr. 3:7, 11, 12, 13.)

Men heeft het een wereldbrand genoemd, en een wereldbrand zal het zijn, en eerst uit dien wereldbrand zal die nieuwe gestalte voortkomen, waarin het rijk der heerlijkheid schitteren zal eeuwiglijk en altoos.

Vreemd kan ons dit niet meer in de ooren klinken, want reeds het verleden verhaalt ons van zoo ontzettende veranderingen, die eertijds op deze aarde hebben plaats gegrepen, dat geen onzer de tegenwoordige gedaante der wereld herkennen zou, kon zijn oog aanschouwen wat eenmaal deze wereld is geweest.

Ook geven de onderzoekers van de aardkorst en de beguurders van het firmament zelven toe, dat een algeheele omkeer in de gedaante dezer wereld alleszins tot de waarschijnlijkheden behoort, slechts hierin uiteenloopend, dat de één een afkoeling en een doodvriezen van alle leven op deze aarde voorziet, terwijl de ander, met de Schrift, denkt aan een eindelijke vernietiging door vuur.

Reeds nu wandelen we op vuur. De vuurspuwende bergen, de heete bronnen, de opstijgende gassen, het geeft ons alles de zekerheid, dat onder de dunne aardkorst, waarop wij leven, één gloeiende massa zich verbergt, die door breede scheur slechts lucht zou behoeven te ontvangen, om lichter laaie in vlam te schieten, en den grooten wereldbrand te doen uitbreken.

Toch is wat de Schrift ons als aanstaande aankondigt nóg majestueuzer: niet enkel een in vlam schieten van deze kleine aarde, maar één groote, één machtige onderstbovenkeering van heel het starrenheir. Een verbreking van heel de orde der starren op hun banen, gepaard met een dooreenru sching van alle stoffen en gassen, om eerst uit die massale dooreenwarreling van al wat bestaat, een geheel nieuwe orde, een veel heerlijker wereld, een nog duizendwerf schooner heelal te doen voortkomen.

En wat alles zegt, dat profeteert ons de Schrift, niet om onze weetgierigheid te bevredigen, noch ook om ons op ontzettende dingen voor te bereiden, maar, heel anders, om ons het valsche hechten aan het mindere schoon van deze gedaante der wereld af te leeren, en ons zielsoog te richten op die veel grootscher heerlijkheid, die eens al wie in Jezus ontslapen is, wacht.

Ons ideaal staat zoo veel hooger dan het hoogste wat deze wereld bieden kan. Wie Jezus niet zijn ingelijfd, vergapen zich aan het schoon *dezer* wereld, die nu is, als ging daar niets boven. Voor den heiligen apostel daarentegen is op *deze* wereld al het schepsel zuchtende, omdat het der ijdelheid is onderworpen, en verwacht het als met opgestoken hoofde die veel schooner, die veel rijker heerlijkheid, die dan eerst komt, als de vrijheid der kinderen Gods zal doorbreken.

En daarom is het één roepen, één waarschuwen heel de Schrift door: Geef aan *deze* wereld uw hart niet, maar staar naar de zooveel heerlijker erfenis, die u is weggelegd en die u in de hemelen bewaard wordt.

Deze wereld gaat voorbij, met al wat ze u begeerlijks biedt, maar dan komt de *nieuwe* hemel en de *nieuwe* aarde.

Hoedanigen behoordet gij, o, kinderen Gods, dan niet te zijn, in heiligen, hemelschen wandel.

Onbegrijpelijk is zulk een „verandering" van het bestaande voor ons niet.

De Schrift zelve vergelijkt ze met de verandering van een kleed, van een gewaad, dat, afgedragen en bezoedeld, geen oog meer had, en wegwerpelijk scheen, en dat nu door de hand des vollers zoo kostelijk gereinigd en vernieuwd wordt, dat het in al zijn oude pracht en als nieuw voor het oog tot u terugkeert.

En ook, het reinigen, het vernieuwen van metaalstukken door vuur kennen we. Verroest en onooglijk ijzerwerk herwint in het vuur zijn nieuwheid en glans, en aldus in het vuur opgesmolten en in nieuwen vorm gegoten, blinkt het weer voor het oog in zijn metaal-blankheid en in zijn ongerepten vorm.

En waarom zou God dan niet evenzoo met heel zijn wereld kunnen doen, wat de voller verricht met het kleed of de metaalgieter met het stuk metaalwerk?

Het is zoo, het grootsche van den omvang, de uitgebreidheid der afmetingen, het reusachtige van het firmament, doet ons hier duizelen; maar staat God Almachtig dan niet nog veel hooger boven heel het werk zijner schepping dan de voller boven zijn waschtob of de amid boven zijn vuurhaard?

Wie iets maken kan, kan het ook vermaken. Wie scheppen kan, kan ook herscheppen. En hoe majestueus ook het heelal ons toeschijne in zijn grootheid, voor God is het als niets geacht. Zijn niet de volken voor hem wat een druppel water aan den emmer is, of een stofje op de weegschaal?

En hebt ge dit u eenmaal ingedacht, dat, hoe groot de wereld ook zij, God zelf nog tien en honderdmaal grooter is dan die gansche wereld, ja, dat ge ook zoo van de grootheid van uw God nog slechts *gestameld* hebt, wat zou er dan wonderbaars voor uw God in zijn, om *heel dat heelal* als één machtig instrument op te snellen, en het straks verjongd, vernieuwd en in nog heerlijker vorm gegoten, voor Zich en voor zijn heiligen te stellen?

Aan ons ligt de schuld, dat we doorgaans van deze wereld veel te groote, en van den Heere onzen God veel te geringe gedachten koesteren.

Dat doen niet alleen de lieden der wereld, dat doet ook het Christenvolk, te traag van geest als het is, om de heerlijkheid zijner erfenisse in te denken, of ook om in te leven in wat de Schrift ons zoo duidelijk en zoo omstandig profeteert.

Zeker, ge moogt daarom uw roeping in de dingen dezer wereld niet klein achten, en veel min verzuimen. Zoolang God u in deze bedeeling laat, hebt ge in *deze* bedeeling uw God te dienen, volijverig en getrouw.

Maar steeds zal het bij dit uw doen u helder voor oogen staan, dat niet alleen deze aarde, maar ook *al haar werken* zullen vergaan. De prachtigste paleizen, de wijdluftigste kathedralen de wonderen der techniek, de grootste scheppingen der kunst, alle huis, en alle dorp, en alle steden, en al wat menschenhand daarin gewrocht heeft, — het is slechts voor een tijd, en gelijk eens Babylon en Ninevé te niet gingen, zoo gaat eveneens straks te niet al wat onze wondere eeuw schiep.

En daarom, ge zult wel volijverig en getrouw in het u hier aanbevolen werk zijn, maar ge zult er niet duurzaam aan hechten. Ge zult er u zelven niet aan hechten. Ge zult er uw ziel niet aan hechten. Ge zult verstaan en inzien, dat wat nu ons toeschittert, nog slechts het flikkeren van kaarsglans is, vergeleken bij den zonneglans van heerlijkheid, waarin eens heel Gods schepping zal gedoopt worden.

Hier deze kleine heerlijkheid voor een tijd; dáár eens de *volle* heerlijkheid, en dat voor *eeuwig*! Aldus staat de keuze.

Wat aarzelen dan Gods heiligen nog?

Uw ideaal *kan* niet liggen in wat verouderd en eens verandert, in wat God eens opsmelt; het *moet* liggen in wat dán zal aanbreken, als uw God zijn herschepping zal hebben voltooid.

Amsterdam, 30 November 1900.

Inlandsche Christenen.

Geconstateerd mag, dat de quaestie der Inlandsche Christenen door de schriftelijke gedachtenwisseling over de Begrooting van Neêrlandsch Indië dit jaar dan toch een merkbare schrede verder gekomen is.

Het talmen der Indische autoriteiten moede, heeft de Minister van Koloniën zelf ten slotte een schets ontworpen, waarover nu hun oordeel zal gevraagd worden, en deze schets heeft hij in zijn Memorie van Antwoord ter algemeene kennis gebracht.

Ziehier wat we desaangaande in die *Memorie* lezen:

Bij die uiteenzetting stelde de ondergeteekende zich op het standpunt dat eene gelijkstelling van den Christen-inlander met den Europeaan, niet alleen privaatrechtelijk maar ook publiekrechtelijk, geen aanbeveling verdient, voorshands zelfs niet mogelijk is te achten, omdat de tallooze excepties op het voor Europeanen geldende recht, die ook de voorstanders dezer gelijkstelling noodzakelijk achten, haar niet anders zouden doen zijn dan een schijnvertooning, terwijl het de vraag is of tal van inlandsche Christenen zelf met die gelijkstelling zouden zijn ingenomen. Het Nederlandsch zendelinggenootschap zeker niet, welks streven op Oost en Midden-Java steeds geweest is den Christen-inlander vóór alles Javaan te doen blijven. Eene publiekrechtelijke gelijkstelling met Europeanen zou uit den aard der zaak niet tot bepaalde gedeelten van Nederlandsch-Indië kunnen worden beperkt, en het springt in het oog dat het niet aangaat den pas gedoopten Batakker dezelfde rechten te geven als bijv. den Ambonnees, wiens voorouders reeds sedert eeuwen het Christendom belijden. Die gelijkstelling zou — als reeds is gezegd — tallooze excepties noodzakelijk maken; hoe zouden die voor geheel Indië zijn pasklaar te maken? Zou zij niet tevens ten aanzien van justitie, politie en bestuur eene organisatie na zich sleepen, die onze financieele krachten ver te boven gaat? Het enkele feit van te zijn gedoopt, mag geen aanleiding zijn om den inlander en zijne kinderen over te brengen in een recht, dat niet voor hen past en uitsluitend op een ander ras, de Europeanen, berekend is. Christendom en beschaving brengen wel is waar den inlander meer en meer nader bij den Europeaan, maar daarmede is de wenschelijkheid niet bewezen, dat het meerendeel der voor Europeanen geldende bepalingen op alle inlandsche Christenen toepasselijk moet zijn.

Wegneming van onzekerheid (vage adat) door codificatie van het recht, dat aan zijne behoeften voldoet en zich aanpast aan zijne rechtsbegrippen, is hetgeen de inlander in het algemeen (en niet alleen de Christen-inlander) behoeft. Wel zal er ten aanzien van den Christen-inlander speciale regeling noodig zijn van die deelen van het recht, die direct verband houden met de Christelijke samenleving en inrichting van het gezin, maar ten aanzien van het vermogensrecht kan het belijden van den Christelijken godsdienst weinig verschil opleveren, tenzij in het gemeenschappelijk bezit van gronden met andere inlanders.

Codificatie der onzekere adat neme in de eerste plaats een aanvang bij hen, die haar het meest behoeven, nl. de Christen inlanders. Die codificatie algemeen te doen zijn, is voorshands niet wel mogelijk; de toestanden zijn daartoe te uiteenloopend. Maar wel is het mogelijk, verschillende codificatiën in het leven te roepen voor die plaatsen of streken, die daaraan het meest behoefte blijken te bezitten. Als zoodanig komen in de eerste plaats in aanmerking die waar Christenen gevestigd zijn, omdat de door inlandsche Christenen gehuldigde opvattingen voor een deel overeenkomen met die door Europeanen voorgestaan. Op die wijze zal de verspreiding van het Christendom indirect worden bevorderd, indien men er zich toe bepaalt de belemmeringen weg te ruimen, die aan het wortel schieten en de ontwikkeling van het Christendom in den weg staan. Vooral het familie- en erfrecht van den Christen inlander moet ontwikkeld kunnen worden in den geest van dat voor Europeanen.

Bij zoodanige codificatie zal natuurlijk met groot overleg zijn te werk te gaan, en eerst na deskundig, ernstig plaatselijk onderzoek zal daartoe kunnen worden besloten. Voor dergelijk zoo spoedig mogelijk aan te vangen onderzoek, door een daarvoor bijzonder geschikt persoon, bracht de ondergeteekende vooral de Minahassa in aanmerking, omdat daar het Christendom onder de bevolking overheerschend is; evenwel zonder dat daardoor voorbereidingen voor andere streken, waar vele inlandsche Christenen zijn, behooren te worden uitgesloten. De eventueele toekomstige regeling zou zich eerst in hoofdzaak moeten bepalen tot familie- en erfrecht; zoomede tot den burgerlijken stand. Tusschenkomst van de weeskamers zou daarbij moeten worden uitgesloten, maar de gelegenheid geopend moeten worden om op weinig kostbare wijze authentieke akten te verlijden, terwijl ook de gevolgen van overgang tot- en afval van het Christendom zullen moeten worden geregeld. Is voor de Minahassa eene codificatie tot stand gekomen, dan kan men weldra verder gaan en haar als basis of norma aannemen voor hetgeen elders behoort te geschieden, natuurlijk rekening houdende met plaatselijke verschilpunten. Wat betreft den burgerlijken stand zou het denkbeeld kunnen worden overwogen om zich de medewerking van zendelingen (geestelijken) te verzekeren.

Staat het op die wijze vast wat (gewijzigd of ongewijzigd) van de genoemde onderwerpen van de adat in de codificatie behoort over te gaan, dan komt het verbintenissenrecht aan de beurt, dat waarschijnlijk in beknopte afmetingen aan het Europeesche recht kan worden ontleend. Het landbezit zal echter speciale regeling behoeven, overeenkomstig de instellingen en gebruiken van den inlander.

In verband met deze denkbeelden, zou het aanbeveling verdienen het 4de lid van art. 109 van het Regeeringsreglement te wijzigen, afgescheiden van andere wijzigingen, die het genoemde artikel naar de meening van sommigen zou moeten ondergaan. Vastkoppeling van deze materie aan eene principieele herziening van art. 109, zou de afdoening dezer urgente aangelegenheid noodeloos belemmeren.

Prijs stellen we in deze schets vooral op de verklaring, dat de 4e alinea van Art. 109 niet onaangetast behoeft te blijven.

Gelijk men zich herinnert, had de Minister bij de behandeling van het wetsontwerp, strekkende om de Japanneezen met Europeanen gelijk te stellen, de meening doen ontstaan, als dacht hij Art. 109 in elk geval ongewijzigd te behouden.

Nu zegt hij wel nog alleen, dat wijziging van alinea 4 van Art. 109 aanbeveling verdient, en nog niet dat ze onmisbaar is. Maar we zijn reeds veel gevorderd, zoo de Regeering aanbevelingswaardig acht wat ons noodzakelijk voorkomt.

Heel het artikel 109 luidt aldus:

De bepalingen van dit reglement en van alle andere algemeene verordeningen, waarin sprake is van Europeanen en inlanders, zijn, waar het tegendeel niet bepaald is, toepasselijk op de met hen gelijkgestelde personen

Met Europeanen worden gelijkgesteld alle Christenen en alle personen, niet vallende in de termen der volgende zinsnede.

Met inlanders worden gelijkgesteld Arabieren, Mooren, Chineezen en allen die Mohamedanen of heidenen zijn.

De inlandsche Christenen blijven onderworpen aan het gezag der inlandsche hoofden, en met opzigt tot regten, lasten en verpligtingen, aan dezelfde algemeene gewestelijke en gemeentelijke verordeningen en instellingen, als de inlanders die het Christendom niet belijden.

De Gouverneur Generaal kan, in overeenstemming met den Raad van Nederlandsch Indie, uitzonderingen maken op de toepassing der in dit artikel gestelde regels.

De vierde alinea hebben we cursief gedrukt, om duidelijk te doen uitkomen, wat gewijzigd moet worden.

Dat heel het artikel wijziging zou moeten ondergaan, is in dit verband nooit van antirevolutionaire zijde beweerd.

Zoo vorderen we dus.

Toch zal de weg lang zijn.

De Minister wil beginnen met de Minahassa. Eerst als men daarmee gereed is, zal men de daar ingevoerde denkbeelden ook elders toepassen. Edoch langzaam. Eerst het familie- en erfrecht. Dan de burgerlijke stand. Daarna het verbintenissenrecht. Stel u nu wel voor, hoevele jaren een Indische regeling noodig heeft om tot stand te komen, en ge zijt het met ons eens, dat dit gedeeltelijk program er allicht nog in geen tien jaar aan toe is, om uitgevoerd te worden, vooral nu deze Minister verklaarde te willen heengaan.

Verdwijnt nu inmiddels deze Minister, en denkt zijn opvolger er weer anders over, dan hokt het weer voor vele jaren. Inmiddels komt er weer een andere Gouverneur-Generaal, die op zijn beurt weer andere denkbeelden is toegedaan. En zoo schuift het dan mogelijk op de lange baan; een baan die dan *zeer* lang kan worden.

En toch, al ware dit alles geregeld, dan is men er nog niet.

Juist waar niet, als in de Minahassa, de meerderheid der bevolking Christen is, maar waar, gelijk op Java, kleine groepen Christenen in geheel Mohamedaansche dessa's leven, zal de regeling het critiekst zijn, en daar juist het meest critiek op die punten, die het meest van nabij de verwerping van het Mohamedaansche geestelijk gezag door elk Christen raken, d. i. in het staatsrecht en strafrecht.

Gevorderd zijn we dus, en hier verheugen we ons over. Maar we verheugen ons niet zonder vreeze. De Administratie van Indië heeft reeds zoovele schoone verwachtingen óf eindeloos uitgesteld, óf in rook doen opgaan.

Practicisme.

XI.

Zoo bleek ons dan, dat scherp te onderscheiden is tusschen ziekenverpleegsters, die niets anders zijn dan geoefend personeel, door en voor een bepaald ziekenhuis aangesteld, en ziekenverpleegsters, die uit beginsel zich om Christus wil aan dezen dienst wijden.

Ten tweede, dat de naam van: *zuster*, gelijk die thans ook in geheel buiten alle geloof omgaande stichtingen, gebezigd wordt, als uit Rome overgenomene, en, op die wijs, geheel zinledige, bloote titel, afkeuring verdient.

En ten derde, dat een afzonderlijke kleeding bij het verplegen, en voor een deel ook buiten de verpleging, ook o. i. gewenscht is, mits ze niet zij het rouwkleed, mits ze voor elke vereeniging verschille, door de eischen der verpleging bepaald worde, en niet een uniform zij, dat ook buiten dienst wordt gedragen.

Nu deze drie punten zijn afgehandeld, komen we op de hoofdzaak, op de ziekenverpleging zelve, in verband met Huis en Kerk.

Ziekenverpleging hoort in huis thuis en moet geschieden door de leden van het gezin. Dit is de gezonde regel; en zullen er op dien regel uitzonderingen gerechtvaardigd zijn, dan moet de reden voor die uitzonderingen blijken.

Aldus verstonden onze vaderen het, en ze zagen daarin recht.

Ziekte en krankheid behooren tot de verschijnselen in het leven, waarmede op zijn beurt elk gezin en schier elk lid van het gezin kennis maakt. Die krankheid in haar verschillende stadiën van onwel zijn, ongesteld worden, naar bed moeten, ziek zijn, en er ernstig aan toe zijn, heeft zoo voor het gezin als voor wie er lid van zijn, een hoogere bedoeling.

Reeds bij het sluiten van het huwelijk, zeggen onze kerken in het Huwlijksformulier het aan de huwenden aan, dat „den gehuwden gemeenlijk velerlei kruis is overkomende," en onder dat „gemeene kruis" behoort zeker niet in de laatste plaats ziekte en krankheid.

Reeds het gevaar voor ziekte en krankheid legt in het huisgezin den plicht op tot het nemen van allerlei hygiënische maatregelen, in verband waarmede zich ten onzent de vaderlandsche zindelijkheid ontwikkelde. Al is het toch, dat deze zindelijkheidsmanie meer van de huismoeders dan van de dokters uitging, ze had ongetwijfeld hygiënische strekking. Het keeren van stof, het witten met de stukadoorkwast, het boenen met was, het blank schuren van het metaal, het luchten van het beddegoed, het zuiveren van alle afvoerkanalen, het sluiten van de vliegenkast, het wegbergen en toedekken van alle eetwaren, het kree zijn op al wat de slager bracht, het op vaste tijden uitkloppen van kleedingstukken, het fijn verzorgen van de wasch en het geregeld verschoonen, werkte feitelijk antiseptisch, lang eer iemand ooit van bacillen gedroomd of van de vinding van den Weener hoogleeraar gehoord had. God zelf onderwees hier onze huismoeders in, door het vrouwelijk instinct te ontwikkelen. En al moet toegegeven, dat ze de beteekenis van de badkamer onderschat hebben, toch was destijds voor geen gering deel aan deze zindelijkheidsmanie onzer oude huismoeders, de physieke welstand van ons volk te danken.

Ook zoo echter kwam de eigenlijke beteekenis van krankheid voor het gezin eerst uit, als de krankheid niet slechts geducht werd, maar kwam. Dan bracht ze breking te weeg in den gewonen levenstoon, en verhoogde den ernst. Ze riep tot verhoogde zorge, tot meerder liefdebetoon, tot inniger toewijding. De gezinsband werd, zoodra de arts zijn bezoek bracht, sterker gevoeld. De vrouw, de moeder vooral, maar ook de dochters, erlangden op eenmaal een beteekenis in het gezinsleven, die den man en de zonen eenigszins naar de tweede plaats terugdrong. De dienstbode die meehielp, voelde zich als lid van het gezin en werd als lid van het gezin gewaardeerd. Het onderscheid van dag en nacht, dat anders ook het gezinsleven beheerscht, kromp in, om plaats te maken voor de één beheersching van heel het gezin door het ziekbed. Het gebed verkreeg meer klem, meer warmte, meer innigheid. Ook werden de banden met de familie buitenshuis aangehaald, als er een tante of schoonzuster verscheen, om in het verplegen te helpen. Zoo bracht de ernstige krankheid van één lid van het gezin eene geheelen ommekeer in het gezinsleven te weeg, en de strekking van dien ommekeer was dan wel dat de gewone huisorde verbroken werd, maar zóó dat er dieper en voor God rijker werd geleefd.

Maar even goed als we hierin roemen, even volmondig erkennen we, dat de uitzonderingen op den regel er slechter aan toe waren dan thans. Die uitzonderingen waren vele, gelijk ze nog velerlei zijn. Ze ontstonden en ontstaan nog, vooreerst door armoede, als de woning van het gezin te klein is, om het afzonderen van eene ziekenkamer toe te laten, en dus de zieke verpleegd moet worden in hetzelfde vertrek waar de kinderen spelen, de kost gekookt wordt, en heel het gezin verkeert. Ten tweede doet zulk een uitzondering zich voor bij alleenloopende, personen zonder eigen gezin, die aan zich-zelf bleven overgelaten. En ten derde ontstonden en ontstaan nog die uitzonderingen, zoo de ziekte een besmettelijk karakter draagt, of zoo er wonden zijn, die een bijzondere verpleging vereischen; om nu van gevaarlijke kunstbewerkingen niet eens te spreken.

Ten deele nu zocht men daaraan ook vroeger wel tegemoet te komen door gasthuizen, maar in die gasthuizen ontbrak al datgene, wat het gezin alleen bieden kon, en vond men ook niet meer die gewijde verzorging, die de Roomsche „zusters" uit hooger motief plachten te geven. Zonder vrees voor overdrijving kan men dan ook zeggen, dat oudtijds de ziekenverpleging in het gezin *hoog*, maar die in de gasthuizen *laag* stond.

Het is dus zeer wel te verstaan en prijslijk, dat men in onzen tijd aan die laatstgenoemde verpleging uitbreiding heeft gegeven, en ze verbeterd heeft. In onze tegenwoordige ziekenhuizen moge nog niet alles aan de hoogste eischen beantwoorden, toch moet voetstoots erkend, dat ze, in vergelijking met de oude gasthuizen, model-inrichtingen zijn. Er moge terecht klachte vallen over het ontbreken van alle geestelijk element; klachte ook over bedenkelijke proefnemingen, waaraan men de zieken niet zelden onderwerpt; toch bieden ze, uit materieel oogpunt beschouwd, als lichamelijke verplegingsinstituten, in den regel meer dan het beste gezin thans leveren kan. En erkend moet evenzeer worden, dat het optreden in deze ziekenhuizen van verpleegsters, die niet alleen geoefend zijn, maar in den regel ook tot een beteren stand behooren, veel voordeel biedt door warmte, teederheid en liefderijke wijze van behandelen.

Ook is er op zichzelf niets op tegen, dat er naast de ziekenhuizen voor arme lieden ook ziekenhuizen geopend zijn, waar eenzame, op zichzelf staande en alleenloopende personen een onderkomen vinden. Waar het gezin ontbreekt, kan het gezin geen dienst doen. En ook zulke kranken stellen toch prijs op zorgvuldige en voldoende verpleging. Op een kamer, die men gehuurd heeft, zoo half en half door de juffrouw van het huis of de dienstbode verpleegd te worden, geeft, schoone exceptie nu daargelaten, een gevoel van verlatenheid, dat ook moreel aan den kranke schaadt.

Evenzoo geven we toe, dat er iets goeds in steekt, dat, bij langdurige en ernstige krankheid, de vrouw des huizes thans gereede hulp kan vinden in geoefende ziekenverpleegsters, die haar in haar gezin komen bijstaan. Niet elk gezin is vol uitgegroeid. De vrouw des huizes kan pas gehuwd en nog arm aan ervaring zijn. Er zijn gezinnen zonder volwassen dochters, die moeder konden bijstaan en afwisselen. In al zulke gevallen nu schiet de kracht van één vrouw vaak te kort. Die leemte *kan* nu aangevuld worden door een zuster van man of vrouw, door een moeder of schoonmoeder, of anderszins. Maar zoo ook dit ontbreekt, en de vrouw voor alles zou moeten optornen, mag het een geluk heeten, zoo een geoefende verpleegster van buitenaf de vrouw ter hulpe komt. Anders raakt de vrouw des huizes er tenslotte onder, en ook de zieken lijden er door.

Doch al geven we dit alles toe, en al blijkt hieruit genoegzaam, dat we waarlijk de vlucht, die de vrije ziekenverpleging nam, niet onderschatten, toch leggen we er nadruk op, dat de uitzondering ook hier den regel niet mag vervangen, en dat schade aan het gezinsleven en schade aan ons nationale leven wordt toegebracht, zoo we allengs meer voet geven aan de gedachte, alsof de verpleging niet dan bij uitzondering in huis en door het eigen personeel moest plaats hebben, om als regel voor rekening te komen van ziekenhuizen en in dienst genomen ziekenverpleegsters.

Zoodra het dien weg opgaat, abdiceert de vrouw des huizes, in een der gewichtigste momenten van het gezinsleven, van haar hooge en schoone roeping.

Een huisvrouw en moeder moet, zal het wel zijn, bij een ziekenverpleegster niet achterstaan in kennis van zaken, in practischen zin voor de verpleging, en vooral niet in liefde en toewijding. Een verpleegster die in huis komt, moet niet op de vrouw des huizes als op een inferieure verpleegster neerzien, en de vrouw des huizes moet toonen, dat men zoo denkende zich ten eenenmale in haar zou vergissen.

Hierbij echter stuit men op de moeilijkheid, dat zoo vele jongedochters onnadenkend huwen, zonder van iets op de hoogte te zijn, en dat zoovele moeders niet inzien, dat de opvoeding van haar dochters voor goede huisvrouwen hoogere eischen stelt, dan dat ze op een kostschool zijn geweest, en vormen kennen, en zich verstaan op sierlijke kleeding.

Gewicht hierbij in de schaal legt vooral de gestadige overgang, dien we doormaakten, uit het vroeger meer instinctieve naar het meer bewuste leven. Vroeger was het instinctieve leven veel sterker. Thans nam dit af. Maar in plaats hiervan wonnen we in ons bewuste leven.

Het goed verplegen van de kranken in huis ging vroeger meer als van zelf, door afzien en traditie, Thans heeft men over een goede wijze van verpleging meer opzettelijk nagedacht; en is er allerlei dat men geleerd moet hebben om het te weten. Vroeger woei het iemand aan uit de levenspractijk. Thans *leert* men het in een cursus.

En nu is het een fout, dat de moeders niet inzien, dat haar huwbare dochters datgene, wat moeder zelve haar niet meer aanbrengt, dan toch op andere wijze leeren moesten.

Zoo is het met het koken, zoo is het met het vervaardigen van kleedingstukken, en zoo is het ook met de ziekenverpleging.

Tot de opvoeding van een jong meisje behoort volstrekt niet alleen het leeren van talen, geschiedenis en letterkunde, maar wel terdege ook het leeren koken, huishouden, modemaken en ziekenverplegen; en geen vrouwelijke opvoeding moest voltooid worden geacht, eer bleek, dat werkelijk het jonge meisje in dat alles de noodige kennis en oefening had opgedaan.

Het ontbreken hiervan nu brengt teweeg, dat ook de huislijke ziekenverpleging door het eigen personeel al gebrekkiger wordt, en dit juist leidt er toe, om de ziekenverpleging steeds meer naar ziekenhuizen over te brengen, of ook in huis aan vreemde handen toe te vertrouwen.

En zonder hierin nu al te puristisch te zijn, mogen we toch niet verhelen, dat deze gang van zaken niet in overeenstemming is met de natuurlijke ordinantiën.

Elke moeder in het gezin moet ziekenverpleegster van professie zijn. De eerstgeroepene. De van zelf aangewezene. Diegene, die geven kan wat geen vreemde kan aanbrengen: de liefde van het moederhart.

Het wegsterven vooral van zoo velen in hospitalen, zonder dat het geloof en de liefde de stervenssponde omringt, is een aanklacht tegen den geest onzer eeuw. Voor het lichaam alles, maar niets ... niets voor de ziel!

Dat nu het Practicisme op dit terrein deze natuurlijke ordening van het gezinsleven zoo heeft achteruitgezet, en almeer den indruk vestigt, alsof de ziekenverpleging door vreemden het natuurlijkst en het meest normale was, kan niet ernstig genoeg worden betreurd.

Zoo openbaart zich een Christelijke liefde, die daarin juist on-Christelijk is, dat ze den grondslag van het natuurlijke leven dat onder de hoede der Gemeene gratie staat, terugdringt, om er iets *extra's*, iets buitengewoons, voor in de plaats te stellen.

Het wordt dan een „Christelijke" liefde, die *uit* zijn verband rukt, wat *in* zijn verband moest blijven, en die daardoor werkelijke schade aanricht.

Het historisch gevondene.

II. *(Slot).*

Volkomen juist was de opmerking van de *Nederlander*, dat men niet als twee zelfstandige bronnen van waarheid naast elkander kan plaatsen, ten eerste de Heilige Schrift, en ten tweede het door